

Г. Б. Невінська,
здобувач, ЛНАУ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

H. Nevinska,
external PhD student

STATE POLICY IN THE SPHERE OF VENTURE BUSINESS IN UKRAINE

Проаналізовано важливість впровадження інновацій як одного з головних напрямів подальшої стабілізації та розвитку економіки України. Переглянуто досвід зарубіжних країн. Визначено поняття венчурного фонду. Висвітлено основні проблеми у сфері венчурного підприємництва в Україні. Визначено основні недоліки, що стосуються чинного законодавства у сфері розвитку венчурного бізнесу в Україні та основні чинники, що стримують інвестиційну діяльність венчурних фондів в Україні. Розглянуто заходи, які держава використовує щодо стимулювання венчурних інвестицій. Показано, як гостро стоїть питання необхідності внесення змін у політику стимулювання інноваційних процесів, оскільки досконала система, венчурного інвестування інноваційних процесів в Україні сприятиме вирішенню багатьох завдань. Запропоновано заходи, які необхідно провести для розвитку системи венчурного підприємництва.

The article analyzes importance of innovations as one of the main directions of further stabilization and economic development of Ukraine, and considers experience of foreign countries in the field. The work defines the notion of venture capital and reveals main problems of venture capital business in Ukraine. Attention is paid to main drawbacks of the current legislation concerning venture business development in Ukraine and main factors, preventing investment activity of venture funds in Ukraine. The research considers the state measures to stimulate venture investment and proves the urgent necessity of changes in the policy of stimulation of innovation processes, because a perfect system of venture investment of innovation processes in Ukraine will contribute to solution of many problems. The author proposes measures to be carried out for development of venture business system.

Ключові слова: венчурний капітал, державна підтримка, законодавчі обмеження, інновації, інноваційна діяльність, оподаткування венчурного підприємництва, інвестиції.

Key words: venture capital, state support, legislative restrictions, innovations, innovation activity, taxation of venture business, investment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зростання конкурентоспроможності національної економіки неможливе без розвитку інноваційного підприємництва, активізації інноваційної діяльності в

усіх сферах життя, що повинно забезпечити підвищення рівня економіки, усунути її технологічне відставання від провідних країн світу та надати поштовх до стабільного економічного розвитку.

Широке впровадження інновацій є одним з головних напрямів подальшої стабілізації та розвитку економіки України. Для підприємств промисловості ефективна інноваційна діяльність стає вирішальним фактором їх конкурентоспроможності. Але впровадження наукових результатів потребує стабільного фінансування, тому необхідно більш активно залучати і ефективно використовувати венчурний капітал. Вирішення цього завдання потребує розвитку досліджень сутності венчурного капіталу, специфіки форм його інвестування в об'єкти інноваційної діяльності, визначення змісту та структури організаційно-економічного механізму використання венчурного капіталу, який забезпечує взаємовигідну взаємодію між інноваційними підприємствами та венчурними інвесторами [1, с. 3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Великий внесок у вивченні венчурного капіталу та його форм здійснили зарубіжні вчені: О. Ардішвілі, Д. Аром, І. Балашов, І.О. Баранецький В. Бенєволенський, Р. Боднарчук, В.О. Варфоломєєва, З.В. Герасимчук, І.В. Горшуніна, О. Гриненко, О.І. Дацій, О. Дагаєв, Л.П. Долгополова, М. Долішня, Н. Доронина, П. Друкер, Р. Кларк, А. Каржаув, А. Пересада, О. Петрук, В.В. Корнєєв Є. Лебедева, О.М. Мозговий, В. Нежиборець, О.В. Орлюк, Дж. Ривкіна, О. Рогова, І. Рудакова, Є. Рузавіна, О. Ткаченко, Е. Фияксель, Л. Федулова, А. Фолом'єв Д. Фреар, Р. Хофат, А. Шевцов, Н. Шеховцова, М. Шеховцев та інші.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — виділення основних факторів, що гальмують розвиток венчурного підприємництва, обґрунтування пропозицій щодо стимулювання венчурних інвестицій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Досвід зарубіжних країн свідчить, що країни, які підтримують розвиток науки і впровадження їх в життя, отримують значні переваги в забезпеченні стійких темпів економічного розвитку. У свою чергу інноваційний розвиток передбачає залучення венчурного капіталу як необхідного атрибуту. Венчурний капітал за певних умов може стати ефективним джерелом фінансового забезпечення наукових розробок та перетворення їх на конкурентоспроможний продукт.

Підписавши Угоду про партнерство та співробітництво між Європейським співтовариством і Україною у 1994 році, наша держава визначила курс на формування інноваційної моделі розвитку економіки. Для досягнення поставленої мети було прийнято Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-IV, який визначив правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановив форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. У 2011 році було прийнято Закон

України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", метою якого стало забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Наразі наша держава має шанс стати повноправним членом європейської спільноти, в якій венчурний бізнес почав активно розвиватися ще на початку 80-х років ХХ ст [5].

У найбільш усталеному розумінні під венчурним підприємством або компанією (англ. venture — ризикувати або спекулювати) розуміються невеликі наукові дослідно-конструкторські підприємства (фірми) або спеціалізовані підрозділи великих корпорацій, з участю яких реалізуються нові проекти, розробки ноу-хау з метою одержання прибутку [2, с. 99]. Венчурний капітал, за визначенням Європейської асоціації венчурного капіталу (EVCA — European Venture Capital Association), є пайовим капіталом, наданим професійними фінансовими компаніями, що інвестується в стартові інноваційні підприємства, які розвиваються та демонструють потенціал для істотного зростання [8].

В українському законодавстві венчурний фонд — це інвестиційний фонд закритого типу (пайовий або корпоративний), на структуру активів якого не накладається істотних обмежень (як у випадку диверсифікованого фонду), і вкладниками якого можуть бути виключно юридичні особи.

Основа венчурного підприємництва — венчурне інвестування, яке є важливою формою фінансування інноваційних проектів, що не лише стимулює інноваційні процеси на окремо взятому підприємстві, а й позитивно впливає на ринок інновацій загалом: підвищує рівень конкуренції, стимулює до зростання рівень професіоналізму персоналу та підвищення науково та виробничо-технічного рівня [6, с. 805—814].

З появою венчурного бізнесу з'являються і нові суб'єкти підприємницької діяльності, нові види юридичних осіб — венчурні підприємства і фонди венчурного капіталу. Тим не менш, законодавчих документів, які регулюють дану сферу діяльності, ще недостатньо. Що стосується чинного законодавства у сфері розвитку венчурного бізнесу в Україні, то вони також мають певні недоліки:

— чітко не визначений юридичний статус суб'єктів венчурного підприємництва;

— законодавчі акти недостатньо пов'язані між собою, а багато правові положення, які регулюють підприємницьку діяльність, не відповідають реальній економічній ситуації в країні;

— відсутнє законодавство, яке регулює відносини, пов'язані з використанням наукових відкриттів, адже патентне та авторське право не забезпечує охорону прав учених на фундаментальні результати наукових досліджень, які отримані ними вперше;

— патентне законодавство також вимагає покращення, тому в ньому немає чіткого визначення, що стосується венчурного бізнесу;

— необхідні зміни в законах про господарські товариства, про інвестиційну діяльність, про оподаткування прибутку, в антимонопольному законодавстві та ін. [4, с. 185—186].

Основні чинники, що стримують інвестиційну діяльність венчурних фондів в Україні:

— Недосконала законодавча база. Як наслідок — венчурні фонди створюються не для фінансування інноваційних проектів, а для реалізації спекулятивних схем керування власністю та використання податкових пільг, оскільки фонди не сплачують податок на прибуток.

— Брак джерел фінансування інвестицій та вузьке коло можливих учасників фонду (обмежені вклади фізичних осіб, недержавних пенсійних фондів, які не можуть бути учасниками, а страхові компанії можуть інвестувати тільки в корпоративні фонди).

— Брак на ринку венчурного інвестування "якісних" проектів, які визначаються потужною маркетинговою стратегією та потенційною місткістю ринку.

— Недостатній розвиток ринку цінних паперів, що ускладнює швидкий вихід фонду із проекту, в якому він бере участь.

— Недостатній рівень захисту інтелектуальної власності. При аналізі ринку інновацій в Україні доведено, що незважаючи на збільшення номінальної кількості, якість або науково-технічний рівень розробок продовжує знижуватися. За даними Держдепартаменту інтелектуальної власності, щорічно в країні видається 15—20 тис. патентів, але застосування на ринку знаходить не більше 1 % інновацій. Українські патенти не забезпечують захист інтересів інвестора на міжнародному ринку, особливо в разі спірних ситуацій і незаконного використання інтелектуальної власності. Закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність із Цивільним, Адміністративним і Кримінальним кодексами та з законодавством ЄС, що є серйозною перешкодою розвитку венчурної високотехнологічної індустрії.

— Слабкість фондового ринку та відсутність гарантій для венчурного інвестора, які б обмежували його ризику.

— Недостатнє фінансування розвитку науки. Від колишнього СРСР Україна отримала потужний науково-дослідницький сектор, який сьогодні вже не відповідає сучасним потребам країни. Наявним є недофінансування й деградація основних наукових шкіл, очевидна втрата зв'язку дослідницького сектора з реальними потребами економіки та виробництва. Вітчизняний бізнес не є замовником та реальним споживачем прикладних досліджень, як це відбувається в усьому світі, коли гроші венчурних компаній стають важливим джерелом фінансування науковців.

— Відсутність фахівців у сфері венчурного менеджменту, які володіють технологіями виявлення та оцінки інноваційних проектів та вміють забезпечити стабільне фінансування в період ранньої стадії розвитку проектів. В Україні відсутні чітко сформовані елементи інноваційної інфраструктури та люди, які займалися б інноваційним бізнесом професійно.

— Неприятлива політика держави щодо стимулювання розвитку інноваційних процесів. У країні відсутня система державного фінансування венчурних проектів та не створені механізми компенсації втрат приватних та інституційних інвесторів від невдалих венчурних проектів. Зокрема національне законодавство в області науково-технічної та інноваційної діяльності не погоджено з фінансовим законодавством. Держава не сприяє виконанню технопарками та бізнес-інкубаторами їх безпосередньої інноваційної функції.

Створення в Україні розвинутої ринкової економіки вимагає формування ринку інновацій та доцільність використання венчурного капіталу для фінансування інноваційної діяльності. На сьогоднішній день можна констатувати, що в Україні та її регіонах не створено необхідних умов для ефективного функціонування ризикового капіталу, а отже, і для масштабного залучення венчурних інвесторів. Підтвердженням цьому є те, що на відміну від США та ЄС, в яких діють тисячі венчурних фондів, в Україні реально функціонуючі венчурні інвестори практично відсутні.

Держава використовує такі заходи щодо стимулювання венчурних інвестицій [3, с. 177]:

1) пряме надання капіталу венчурним фондам та їх інвесторам, малим венчурним фірмам у формі прямих інвестицій або кредитів під пільгові низькі відсотки;

2) фінансові пільги венчурним фондам та їх інвесторам, малим венчурним фірмам у формі державних гарантій по кредитах, звільнення від оподаткування або застосування пільгових податкових режимів;

3) зміни норм, що визначають коло та межі припустимого внеску інвесторів венчурних фондів (наприклад, у випадку вирішення питання щодо участі у венчурних фондах пенсійних та страхових компаній). Прямі державні інвестиції як засіб підтримки венчурних інвестицій застосовується, як правило, або на ранніх стадіях становлення інституту венчурних інвестицій в середовищі країни, або відносно початкових стадій становлення окремих венчурних фондів і венчурних компаній, що відчувають об'єктивні труднощі з залученням коштів із приватних джерел.

Україні необхідно внести зміни в політику стимулювання інноваційних процесів, оскільки досконала системи венчурного інвестування інноваційних процесів в Україні сприятиме вирішенню таких завдань:

— формування ефективної системи залучення до господарського обігу інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності;

— здійснення модернізації вітчизняної промисловості шляхом створення нових виробництв, які базуються на високих технологіях;

— забезпечення передумов для раціонального використання основних фондів підприємств, що втратили конкурентоздатність;

— мобілізацію коштів населення для розвитку науково-технічної сфери.

Основними завданнями, що стоять перед урядом України — це спрощення ліцензійних умов, дозвільних бар'єрів, які зараз діють в Україні та реформувати податкове законодавство, що стосується венчурного підприємництва. Причому основний акцент має бути не на створенні нових пільг та вільних податкових зон, а на спрямуванні вже існуючих пільг саме в інноваційно-інвестиційну сферу.

ВИСНОВКИ

Державне регулювання венчурного підприємництва в Україні має будуватись на досвіді світової економіки, враховуючи вітчизняну специфіку. Отже, необхідно забезпечити функціонування усіх загальноекономічних чинників, під дією яких формується і розвивається система венчурного підприємництва, а саме:

- удосконалити законодавство щодо діяльності венчурного підприємництва та розширити коло потенційних учасників венчурних фондів (залучення до науково-технічної сфери приватного капіталу, обсяг якого перевищує державні інвестиції, залучення цільових іноземних інвестицій до розвитку вітчизняної технологічної сфери [7].

- розробити систему стимулів інноваційної діяльності через сукупність бюджетно-податкової реформи;

- запровадити механізм захисту венчурних підприємств унаслідок зниження ризиків приватного інвестора та державного страхування;

- створити надійну систему захисту інтелектуальної власності;

- формування ефективної системи залучення до господарського обігу інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності;

- здійснення модернізації вітчизняної промисловості шляхом створення нових виробництв, які базуються на високих технологіях;

- забезпечення передумов для раціонального використання основних фондів підприємств, що втратили конкурентоздатність;

- мобілізацію коштів населення для розвитку науково-технічної сфери;

- урегулювати нормативно-правову базу, що дасть можливість венчурним підприємствам здійснювати довгострокове планування інвестиційно-інноваційної діяльності.

Література:

1. Грозний І. С. Механізм використання венчурного капіталу в інноваційній діяльності підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 "Економіка та управління науково-технічним прогресом" / Грозний І.С. — Харків, 2006. — 22 с.

2. Дяків Р. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. Дяків. — К.: Міжнародна економічна фундація, 2002 1.

3. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / [Федулова Л. І., Отецький В.Л., Гончаров Ю.В. і др.]; під ред. Л.І. Федулової. — К.: УкрІНТЕІ, 2007.

4. Пилипенко Б.Г. Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційних процесів: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Пилипенко Б.Г. — К., 2015. — 273 с.

5. Слободян О.А. Венчурний інвестиційний фонд: феномен українського спільного інвестування чи "квазівенчурний" інститут? [Електронний ресурс] // Вісник вищої ради юстиції. — 2013. — Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/visnyk/visnik2013_3%2815%29.pdf.c

6. Шотік Т.М. Венчурне підприємництво як складова інноваційної інфраструктури / Т.М. Шотік // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. — 2008. — № 633.

7. Янченко З.Б. Сучасні особливості та перспективи розвитку венчурного фінансування в Україні [Електронний ресурс] / З.Б. Янченко // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — 2010. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=361>

8. The BVCA Private equity and Venture Capital Report on Investment Activity. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bvca.com.uk/>

References:

1. Hroznyi, I.S. (2006), "Mechanism of venture capital application in innovative activity of enterprises", Ph.D. Thesis, Economics and management of scientific and technical progress, Kharkiv, Ukraine.

2. Diakiv, R. (2002), Entsiklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera [Encyclopedia of a businessperson, economist, manager], Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, Kyiv, Ukraine.

3. Fedulova, L. I. Otetskyi, V.L. and Honcharov, Y.V. (2007), Korporatyvni struktury v natsionalnii innovatsiynii systemi Ukrainy [Corporate structures in the national innovation system of Ukraine], UkrINTEI, Kyiv, Ukraine.

4. Pylypenko, B.H. (2015), "Venture capital as a source to finance innovation processes", Abstract of Ph.D. dissertation, Kyiv, Ukraine.

5. Slobodian, O.A. (2013), "Venture investment fund: a phenomenon of Ukrainian joint investment or "quasi-venture" institute?, Visnyk vyshchoii vady yustytstsi, available at: http://www.vru.gov.ua/content/visnyk/visnik2013_3%2815%29.pdf.c (Accessed 20 May 2017).

6. Shotik, T.M. (2008), "Venture entrepreneurship as a part of an innovative infrastructure", Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha", vol. 1, pp. 805—814.

7. Yanchenko, Z. B. (2010), "Modern peculiarities and prospects of venture financing development in Ukraine", Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektyvna ekonomika" [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=361>. (Accessed 20 May 2017).

8. BVCA (2012), "The BVCA Private equity and Venture Capital Report on Investment Activity", available at: <http://www.bvca.com.uk/> (Accessed 20 May 2017).

Стаття надійшла до редакції 02.06.2017 р.